

TALABA-YOSHLARDA LIDERLIK QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHNING DOLIZARBLIGI

Erkaboyev Oybek Muxammadjonovich

Fargʻona davlat universiteti

I.Gmail: oerkaboyev@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada yoshlarda liderlik xususiyatlarini rivojlantirishning pedagogik yoʻnalishlari bugungi bozor iqtisodiyoti talablarini inobatga olgan holda bayon etilgan. Taʼlim-tarbiya jarayonida talabalarda liderlik qobiliyatning tutgan oʻrni haqida soʻz yuritilgan. Shuningdek maqolada rahbar va liderlik oʻzaro farqli jihatlari tahlil qilingan.

Kalit soʻzlar: lider, liderlik, rahbar, xarizma, taʼlim-tarbiya, qobiliyat.

ВАЖНОСТЬ РАЗВИТИЯ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ У МОЛОДЕЖИ

Аннотация: В статье описаны приоритеты развития лидерских качеств у молодежи с учетом требований современной рыночной экономики. Обсуждалась роль лидерских качеств студентов в учебном процессе. В статье также анализируются различия между лидерством и лидерством.

Ключевые слова: лидер, лидерство, руководитель, харизма, образование, способности.

THE IMPORTANCE OF LEADERSHIP SKILLS IN STUDENTS

Abstract: The article described the priorities for the development of leadership qualities among young people, taking into account the requirements of a modern market economy. The role of students' leadership qualities in the educational process was discussed. The article also analyzes the differences between leadership and leadership.

Keywords: leader, leadership, manager, charisma, education, ability.

Maʼlumki, har qanday guruh, tashkilot, jamoada, boʻlinmada tan olingan obroʻ, eʼtiborga ega boʻlgan shaxs mavjud bolib, u mazkur tashkilotning faoliyatiga bevosita taʼsir oʻtkazadi, bu oʻzini boshqaruv harakatlari sifatida namoyon qiladi.

Buni Amir Temurning “Azmi qatʼiy, tadbirkor, hushyor, mard va shijoatli bir kishi mingta tadbirsiz va loqayd kishidan afzaldir”, degan fikri ham tasdiqlaydi.

Bugungi kunda biz bunday shaxslarni liderlar deb ataymiz. Lider soʻzi inglizcha “leader” - yetakchi, boshliq, rahbar biror siyosiy partiya yoki tashkilotning rahbari, yoʻlboshchisi maʼnolarini anglatadi.

Liderlik (inglizcha: *leader* - yetakchi, *boshlovchi* soʻzidan) – umumiy bir ishni bajarishda boshqalarning yordami va haraktini birlashtiruvchi ijtimoiy taʼsir jarayoni.

Lider qanday xususiyatlarga ega bo'lishi kerak? Yetakchilikning ya'ni liderlikning asosiy xususiyatlari quyidagilar:

-mas'uliyatli va qiyin qarorlarni qabul qilish qobiliyati, ular uchun tegishli javobgarlikni o'z zimmasiga olish istagi;

-shaxsiy manfaatlar uchun emas, balki odamlarning umumiy manfaatlari va manfaatlari haqida qayg'urish;

-odamlarni butunlay ixtiyoriy asosda boshqarish qobiliyati;

-xarizma va tabiiy ta'sir kuchiga ega bo'lish;

-guruh tomonidan etakchiga bo'lgan ishonch va kuchli hokimiyat mavjudligi;

-xatolarni tan olish qobiliyati va mag'lubiyat uchun javobgarlikni o'z zimmasiga olish, bundan shaxsiy xatolarni qidirish.

Bir qarashda liderlik rahbarlik kabi ko'rinishi mumkin. Qisman to'g'ri, ammo ularning o'zaro farqli jihatlari mavjud.

Birinchidan, lider har doim parda ortida va o'z-o'zidan aniqlanadi, rahbar esa rasmiy ravishda tayinlanadi.

Ikkinchidan, rahbar u bilan chambarchas bog'liq bo'lgan ma'lum bir guruh vakili bo'lib, yetakchi, aksariyat hollarda, guruhdan ajraladi.

Uchinchidan, liderning asosiy sohasi - bu shaxslararo munosabatlar, rahbar esa rasmiy munosabatlardir. Ammo rahbarning ixtiyorida juda ko'p tashqi ma'lumotlar mavjud, qonuniy sanksiyalarni qo'llash mumkin, ya'ni u rasmiy shaxs.

Ilmiy tilda guruhga kuchli va ta'sirchan ta'sir ko'rsatadigan rasmiy rahbar, ya'ni uning ta'siri pozitsiyaga bog'liq bo'lsa, "bo'ysunuvchilar" ga ta'sir qiladi.

Norasmiy rahbar - bu kompaniyada egallagan joyidan qat'i nazar, yetakchilikni ta'minlaydigan shaxs. Uning harakatining mohiyati ijtimoiy bo'lib, u "izdoshlariga" qaratilgan bo'ladi. Yuqorida sanab o'tilgan xususiyatlar shaxsda yillar mobaynidagi tajriba va tug'ma iste'dod asosida shakllanib boradi.

Ta'lim jarayonida yoshlarning liderlik xususiyatlarini rivojlantirishda nimalarga e'tibor qaratish zarur. Bu borada quyidagi jihatlarga e'tibor qaratish muhim ahamiyat kasb etadi:

Xatarlarni (risklarni) o'z zimmasiga olish va muvaffaqiyatsizliklardan o'rganish. Muvaffaqiyatsizliklardan qochib qutulish va har doim hayotda muvaffaqiyatli bo'lish mumkin emas. Shu sababli yosh avlod uchun har bir muvaffaqiyatsizlikdan saboq olish va hayotda davom etish juda muhimdir. Ular tavakkal qilishdan qo'rqmasliklari kerak va muammolarga duch kelgan holatda tegishli saboqlarni olishni o'rganishlari lozim. Xato qilmaydiganlar hayotda o'smaydilar. Rasmiy ta'lim tizimi shunday yo'lga qo'yilishi kerakki, bu talabalarni tavakkal qilishga undaydigan va ularni xato va kamchiliklari uchun

jazolamaydigan bo'lishi lozim. Insonning aql-idroki o'sishi va hayotdagi yuksalishi orttirgan tajribalari orqali bo'ladi.

Haqiqiy bizneslar bilan aloqa o'rnatish: bizga ma'lumki, maktab va universitet professor-o'qituvchilarining aksariyati korporativ va biznes tajribasiga ega emas. Shuning uchun ular o'qitishlari mumkin bo'lgan narsalar bu rasmiy ta'lim va kitoblardan olgan nazariy bilimlaridir. Biroq korporativ ish maktablarda o'rgatiladigan bilimardan tubdan farq qiladi. Shuning uchun maktablar va universitetlarni haqiqiy biznes dunyosi bilan bog'lash tavsiya etiladi. Bu yerda haqiqiy ish tajribasiga ega bo'lgan odamlar talabalarga real hayotiy misollar bilan ba'zi ma'ruzalar o'qishlari mumkin. Agar rasmiy ta'lim yaxshi tajribaga ega bo'lgan ishbilarmon tadbirkorlar bilan talabalar uchun murabbiylik va mentorlik dasturlari o'rnatilsa, bu yoshlarda liderlik, innovatorlik va tadbirkorlik qobiliyatini rivojlantirishga tubdan yordam beradi.

Ongni to'g'ri dasturlash. Muvaffaqiyat uchun yoshlarning ongini rivojlantirish va dasturlash juda muhimdir. Hayotiy misollar shuni ko'rsatadiki, xavfdan qochish uchun dasturlashtirilgan odamlar "Men buni qila olmayman" yoki "men bunga qodir emasman", deyishadi. Ammo "Men buni qanday qila olaman?" yoki "Nima qilsam buning uddasidan chiqaman?" degan savollar bilan yoshlar ongini to'g'ri yolg'a solishlari mumkin. Chunki bayonot ongni yopadi, savol esa ongni o'ylashga va harakat qilishga ochib beradi.

Guruhlarda ishlashni o'rganish. Bizning hozirgi ta'lim tizimimiz yoshlarga faqatgina o'ziga tayanib ishlashni o'rgatadi. Hatto baholash testlari ham o'quvchi va talabalarning o'z bilimlarini baholashga qaratilgan va bunday tizim o'ziga qaramlikni keltirib chiqaradi. Ammo real hayotda barchamiz bir-birimizga tobemiz va bir kishi o'z kuchi bilan ko'p narsaga erisha olmaydi. Shuning uchun ta'lim tizimi yoshlarda boshqalar bilan ishlash va muloqot qobiliyatini rivojlantirish uchun individual emas, balki guruhda ishlash tizimlarini joriy qilishi lozim. Bu jamoaviy ruhni oshirish va hayotda muhim bo'lgan bir-biriga bog'liqlik hissini rivojlantirishga yordam beradi.

Moliyaviy savodxonlik. Bugungi dunyoda moliyaviy savodxonlik shaxsiy, oilaviy va biznes byudjeti va moliyasini boshqarishdagi eng muhim mahoratlardan biridir. Ta'lim tizimida yoshlar o'zlarining shaxsiy mablag'larini tejash, sarflash va investitsiya qilish nuqtai nazaridan samarali boshqarish usullarini o'rganishlari kerak. Qarz va soliq savodxonligi yoshlarning kelajakda o'z bizneslarini ochishda va boshqarishda uhim rol o'ynaydi.

Xulosa qilib aytganda yoshlarda liderlik xususiyatlarini rivojlantirish uchun bugunda kunda mamlakatimizda barcha sharoitlar yaratilgan. Buni O'zbekiston Respublikasi "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risda"gi qonuni, "Ta'lim to'g'risda"gi qonunlarda o'z aksini topganligida ko'rishimiz mumkin. Ushbu

normalarni amaliyotga tatbiq etish yoshlarda liderlik xususiyatlarini namoyon bo`lishida muhim rol o`ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. K.Turaev Yoshlarda liderlik qobiliyatini rivojlantirish. Yangilanayotgan jamiyatda yoshlarning ijtimoiy faolligi: muammo va yechimlar. Respublika ilmiyamaliy konferensiyasi maqolalar to`plami. –T. 2020. 14-b.
2. Одилжон Жалолидинович Дадабаев. [Эффективность оптимизации планирования подготовки юных спортсменов по спортивным единоборствам.](#) Актуальные проблемы совершенствования системы непрерывного физкультурного образования: Материалы IV международной научно-практической конференции. Грозный, 24 сентября 2020 года.
3. О.Ж. Дадабаев. [Особенности развития специальной выносливости дзюдоистов.](#) XIX научно-практическая конференция, посвящённая памяти профессора Е.М. Чумакова. 2020/2. 91.
4. О.Ж. Дадабаев. [Применение специальной физической подготовки в учебно-тренировочном процессе дзюдоистов.](#) Научно-исследовательский институт физической культуры и спорта. 2020. 15-17.
5. О.Ж. Дадабаев. [Планирование общей и специальной физической подготовки в годичном цикле тренировочного процесса в дзюдо.](#) Academic research in educational sciences. 2021. 302-308.
6. О.Ж. Дадабаев. [Общая и специальная физическая подготовка в годичном цикле тренировочного процесса в дзюдо.](#) Актуальные проблемы физической культуры и спорта в современных социально-экономических условиях. 2023. 37-41
7. Odiljon Zhalolidinovich Dadabaev. Methodology For Detecting Level Of Student Satisfaction With Quality Of Educational Process. 2022/12/23. 60-63.
8. Одилжон Дадабаев. Modeling of the educational and training process and competitive activity of young judoists. O`zbekiston milliy universiteti xabarлари, 2021, [1/6/1] issn 2181-7324
9. О.Ж. Дадабаев. [МЕТОДИКА ПОВЫШЕНИЕ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ ЮНЫХ ДЗЮДОИСТОВ.](#) Academic research in educational sciences. 2021. 1199-1205
10. О.Ж. Дадабаев. [Обоснование эффективных средств юных дзюдоистов на этапе начальной спортивной специализации foundation of effective means of young judo wrestlers at the preliminary-training stage.](#) ББК 75.1 А-43 Ответственный редактор. 2023. 37-41.

11. О.Ж. Дадабаев. [ЮҚОРИ МАЛАКАЛИ ДЗЮДОЧИЛАРДА ЎҚУВ-МАШҒУЛОТ ЖАРАЁНИНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ХУСУСИЯТЛАРИ](#). Научно-исследовательский институт физической культуры и спорта. 2020. 20-23
12. О.Ж. Дадабаев. [НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ОРГАНИЗМА ЮНЫХ ДЗЮДОИСТОВ В ПРОЦЕССЕ ПЛАНИРОВАНИЯ ТРЕНИРОВОЧНОГО ПРОЦЕССА](#). Боевые искусства и спортивные единоборства: наука, практика, воспитание. 2019. 116-121
13. O.Erkaboyev, O. G'aniyev. [Globallashuv sharoitida yoshlarning "omnaviy madaniyat" tahdidiga qarshi kurashi](#). international conference dedicated to the role and importance of innovative education in the 21st century. 2022.12.25
14. O.Erkaboyev, I. Mamatqulov. Ma'naviy tahdid - yosh avlod kelajagiga tahdid. international conference dedicated to the role and importance of innovative education in the 21st century. 2022.12.25
15. O.Erkaboyev, G.Qurbonova. [Ichkilikbozlik, kashandalik va gijohvandlik yoshlarning aqliy va jismoniy kamoloti kushandasi](#). PEDAGOG, 2023. 62-63
16. O.Erkaboyev, D.Tursunova. [Aqliy tarbiyasini shakllantirishda sharq allomalari qarashlaridan foydalanish](#) . PEDAGOG, 2023. 59-61
17. Erkaboyev.O.M. [Armiya safida xizmat qilishga tayyorlash bosqichida jismoniy tarbiyaning ijtimoiy mohiyati](#). Ta'lim fidoyilari-2022. № 3. С. 138-141
18. O.M. Эркабоев. [Жисмоний тарбия ва Чақирувга қадар бошланғич тайёргарлик фанлари бўйича тажриба дастурини тузиш тамойиллари](#). Та'lim fidoyilari-2022. № 13. С. 4-8
19. O. Эркабоев. [Физическое воспитание и спорт в допризывной подготовке](#). Та'lim fidoyilari, 2022. 70-74
20. O.Erkaboyev. [O'smirlarni armiya safida xizmat qilishga tayyorlash bosqichida jismoniy tarbiya va chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik integratsiyasi](#). Та'lim fidoyilari, 2022. 73-79
21. O.M. Эркабоев. [Наука в системе высших школ Республики Узбекистан](#). Архивариус. с 24-27
22. O.Erkaboyev. [Determination of the physical status of secondary school students through sociological research](#). Berlin Studies Transnational Journal of Science and 2022. 1-5
23. O.Erkaboyev, ME Abdujannonovich . [YOSHLAR ONGIDA MILLIY MAFKURAVIY IMMUNITETNI SHAKLLANTIRISHDA MA'NAVIYAT VA QADRIYATLARNING O'RNI](#). TADQI QOTLAR, 2023/4/4. 40-43